

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE
FAKULTA PROVOZNĚ EKONOMICKÁ

Katedra statistiky

**Vliv změn zákona o nemocenském pojištění na počet pracovních
neschopností**

Bakalářská práce

Autor bakalářské práce: Jan Pošva

Vedoucí bakalářské práce: prof. Ing. Libuše Svatošová, CSc.

© 2013

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem Vliv změn zákona o nemocenském pojištění na počet pracovních neschopností vypracoval samostatně na základě svých znalostí a za pomoci odborné literatury, kterou jsem uvedl v seznamu použité literatury a pod odborným dohledem vedoucí práce prof. Ing. Libuše Svatošové, CSc.

V Litoměřicích dne 26.11.2013

.....
podpis

PODĚKOVÁNÍ

Chtěl bych poděkovat vedoucí práce prof. Ing. Libuši Svatošové, CSc. za odborné vedení a za cenné rady poskytnuté při zpracování bakalářské práce. Dále bych chtěl poděkovat Ing. Lence Salusové za její odborné rady z oblasti nemocenského pojištění a připomínky vznesené k této bakalářské práci.

**Vliv změn zákona o nemocenském pojištění na počet pracovních
neschopností**

**Influence of the Act on Sickness Insurance of the number of sick
leaves**

Souhrn

Bakalářská práce porovnává počty dočasných pracovních neschopností v období od roku 2007 do roku 2011. V tomto období došlo k velkému počtu změn ohledně výpočtu nároku na dávky nemocenského pojištění a jejich výplatu. Sociální systém České republiky rozlišuje čtyři druhy dávek nemocenského pojištění, jsou jimi nemocenské, peněžitá pomoc v mateřství, ošetrovné a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství. V bakalářské práci jsou vysvětleny základní pojmy, které s nemocenskými dávkami souvisí. Jelikož především nemocenské je ovlivňováno nejen objektivními faktory, tj. zdravotním stavem, ale i subjektivními faktory, tj. rozhodnutím jednotlivce často ovlivňované finančním stimulem, je tato práce zaměřena především na analýzu dočasných pracovních neschopností. V uvedeném pětiletém období se práce snaží analyzovat vliv zmiňovaných změn zákona o nemocenském pojištění na počty pracovních neschopností, a to jak krátkodobých, tak dlouhodobých.

Klíčová slova

sociální zabezpečení
zákon o nemocenském pojištění
nemocenské
dočasná pracovní neschopnost
náhrada mzdy
podpůrčí doba

Summary

This thesis compares numbers of temporary sick leaves in the period from 2007 till 2011. Huge number of changes regarding the sick leaves allowance and payments eventuated in this interval. The social system of the Czech republic recognizes four kinds of sick leave benefits: sick leave benefit in pregnancy, maternity leave benefit, compensatory wages and carer's benefit in pregnancy and maternity leave. The basic topics related to sick leave benefits are explained in this thesis. First of all the sick leave benefit is influenced by personal factors – i.e. state of health and impersonal factors i.e. very often influenced by state of finances. This thesis analyses mostly temporary sick leaves. The influence of law changes in insurance law related to numbers of short term and long term sick leaves in five years period was analyzed.

Key words

social welfare

insurance law

sick leave

temporary sick leave

compensatory wages

maximum sick leave

Obsah

1	Úvod.....	10
2	Cíl práce a metodika	11
3	Přehled právní úpravy	12
4	Nemocenské pojištění	14
4.1	Nemocenské pojištění jako součást sociálního zabezpečení.....	14
4.2	Účast na nemocenském pojištění.....	15
4.3	Podmínky účasti na nemocenském pojištění	17
4.4	Dávky nemocenského pojištění.....	17
4.5	Výpočet nemocenského	19
4.6	Náhrada mzdy.....	21
4.7	Uplatnění nároku na dávku nemocenského.....	22
5	Vývoj právní úpravy ve sledovaném období let 2007 až 2011	24
5.1	Výpočet nemocenského v roce 2007.....	24
5.2	Výpočet nemocenského v roce 2008.....	25
5.3	Výpočet nemocenského v roce 2009.....	28
5.4	Výpočet nemocenského v roce 2010.....	29
5.5	Výpočet nemocenského v roce 2011.....	30
6	Modelový příklad nemocenského podle právní úpravy 2007-2011	32
6.1	Pracovní neschopnost v roce 2007.....	32
6.2	Pracovní neschopnost v roce 2008.....	33
6.3	Pracovní neschopnost v roce 2009.....	34
6.4	Pracovní neschopnost v roce 2010.....	36
6.5	Pracovní neschopnost v roce 2011.....	37
6.6	Shrnutí	38
7	Analýza dočasných pracovních neschopností ve sledovaném období.....	39
8	Závěr	42
9	Seznam použité literatury	44

1 Úvod

Od roku 2007 do roku 2011 v České republice proběhla řada změn v zákoně o nemocenském pojištění, které měly mimo jiné vliv na způsob výplaty a výši nemocenských dávek. Uvádění nového zákona o nemocenském pojištění, který měl zcela nahradit dosavadní zákon z roku 1956, do praxe bylo velmi problematické. Zákon doznal mnoho změn ještě před svou účinností a do jeho finální podoby zasáhl svým rozhodnutím i Ústavní soud ČR. Ve skutečnosti vstoupil v účinnost až 1. ledna 2009, i když původní termín jeho zavedení byl stanoven již na 1. ledna 2007, tedy o dva roky dříve. Práce mapuje jak období, ve kterém nový zákon ještě neplatil, a kdy jeho odkládání doprovázely zásadní změny stále ještě platného zákona starého, tak i období platnosti nového zákona o nemocenském pojištění, který má nyní zásadní vliv na provádění tohoto pojištění. Velmi významnou změnou, kterou nový zákon přinesl je spoluúčast zaměstnavatelů na řešení dočasných pracovních neschopností svých zaměstnanců, kteří nově musejí poskytovat náhradu mzdy v počátečním období pracovní neschopnosti.

Záměrem je analyzovat, nakolik změny zákona ovlivnily počet a rozsah vykazovaných pracovních neschopností v České republice. Není zde přitom opomíjena ani skutečnost, že pracovní neschopnosti jsou ovlivňovány nejen objektivními faktory, tj. zdravotním stavem, ale i subjektivními faktory, tj. rozhodnutím jednotlivce o nemoci, které je často dáno finančním stimulem, jež představuje právě výše dávky nemocenského pojištění. Z tohoto důvodu byl pro analýzu vybrán pouze jeden ze čtyř druhů nemocenských dávek, a to nemocenské, neboť změny zákona o nemocenském pojištění jsou zde nejmarkantnější.

2 Cíl práce a metodika

Cílem bakalářské práce je sběr a analýza dat a na základě jejich výsledků zjistit, jaký vliv měly změny zákona o nemocenském pojištění v letech 2007 až 2011 na počet pracovních neschopností v České republice a to nejen krátkodobých, ale i dlouhodobých. Pro analýzy bude využita metoda korporace a dále jednoduché charakteristiky analýzy časových řad, tj. bazické a řetězové indexy. Nejdůležitější zdroje informací pro tuto bakalářskou práci budou Zákony o nemocenském pojištění a internetové stránky Českého statistického úřadu, Ministerstva práce a sociálních věcí a České správy sociálního zabezpečení.

3 Přehled právní úpravy

Nemocenské pojištění se řídí několika pilířovými zákony, kterými jsou:

- Zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění, platný do 31.12.2008, který upravoval toto pojištění v České republice v období let 1957 až 2008.
- Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, účinný od 01.01.2009 který komplexně upravuje toto pojištění, včetně organizace a řízení, s výjimkou jeho financování.
- Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, který upravuje organizační uspořádání sociálního zabezpečení, včetně povinností zaměstnavatelů a občanů při provádění sociálního zabezpečení.
- Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, vymezuje základní pojmy, jako jsou poplatníci pojistného, vyměřovací základ, sazby pojistného, odvody pojistného, splatnost pojistného, způsob placení pojistného a ostatní pojmy.
- Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, platný do 31.12.2008, který upravoval mimo jiné nemocenské pojištění osob samostatně výdělečně činných.

Provádění nemocenského pojištění se mimo jiné do 31.12.2008 řídilo prováděcí vyhláškou ústřední rady odborů č. 143/1965 Sb., o poskytování peněžitých dávek v nemocenském pojištění.

Dále se nemocenské pojištění řídí předpisy Evropské unie, kdy se vstupem ČR do Evropské unie v roce 2004 začalo i na ČR vztahovat evropské právo sociálního zabezpečení. Nejdůležitějšími právními předpisy v této oblasti jsou do 30.04.2010 nařízení Rady (EHS) č. 1408/1971 a nařízení č. 574/1972, tzv. koordinační nařízení. Od 01.05.2010 vstoupila v účinnost nová koordinační nařízení, a to nařízení Evropského

Parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004 a č. 987/2009. Jedná se o základní, přímo závazné a nad národní právní předpisy postavené nařízení, která koordinují systémy sociálního zabezpečení všech členských států. Hlavním smyslem koordinačních nařízení je zajistit migrujícím osobám, aby neztratily své nároky na sociální dávky z důvodu jiného občanství, bydliště, případně protože v žádném státě nesplnily potřebnou dobu pojištění stanovenou předpisy jednotlivých států.

4 Nemocenské pojištění

4.1 Nemocenské pojištění jako součást sociálního zabezpečení

Během života se jedinec dostává do řady sociálních rizik, tzv. sociálních událostí, jejichž důsledky není schopen sám nést. V moderních společnostech je úkolem státu, vytvořit systém, který by těmto sociálním událostem předcházel, zmírňoval jejich dopady, eliminoval je a tím naplňoval sociální práva. K tomuto účelu slouží systém sociálního zabezpečení.

Historie zabezpečení sociálních potřeb obyvatelstva je stará jako lidstvo samo. Nejprve sociální funkci zajišťovala rodina, později v období středověku se o potřeby chudých začala starat především církev, a postupně začaly vznikat první svépomocné podpůrné spolky, jejichž úkolem bylo pomáhat nejen práce neschopným a starým členům, ale také vdovám a sirotkům po zemřelém členu spolku. První spolky zakládali horníci, později je následovali i jiné řemeslnické cechy a tovaryšská bratrstva¹. Postupem času se péče o chudé a práce neschopné osoby přesouvala na vrchnost, později pak na obce. V 19. století především s rozvojem průmyslové výroby a s tím spojenou migraci obyvatel z venkova do měst pak začaly vznikat první moderní sociální systémy. Špatné ekonomické podmínky široké vrstvy obyvatelstva začaly ohrožovat stabilitu společnosti a právě to byl impuls ke snaze vytvořit systém, který by alespoň částečně zlepšil situaci chudých. V Čechách se začalo se zaváděním všeobecného státního sociálního zabezpečení až po 1. Světové válce. Sociální péče se v tomto období zaměřila především na státní zaměstnance a průmyslové dělníky. Sociální ochrana nebyla v té době poskytována zemědělským dělníkům ani samostatně hospodařícím rolníkům². Výrazný pokrok v oblasti sociálního zabezpečení byl zaznamenán po 2. Světové válce. V této době byl položen základní kámen pro současné sociální zabezpečení. Systém sociálního zabezpečení se samozřejmě stále vyvíjí, protože se stále hledají cesty, které by vedly k optimálnímu a efektivnímu poskytování sociální péče občanům.

Pojem sociální zabezpečení může mít odlišný obsah nejen v různých státech, ale i v rámci jednoho státu. Za součásti sociálního zabezpečení můžeme považovat sociální pojištění, státní sociální podporu a sociální pomoc. Cílem sociálního pojištění je zabezpečit

¹ TRÖSTER, Petr a kolektiv. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2000. s.17.

² PEKOVÁ, Jitka a PILNÝ, Jaroslav. *Veřejná správa a finance veřejného rozpočtu*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2002. s. 266.

příjem občana v případě jeho ztráty a tím zachovat ekonomický status v případě takovéto sociální události. Sociální pojištění je založeno na odkládání části spotřeby občanů nebo skupin občanů pro případ předvídatelných sociálních událostí. Sociální události mohou mít dlouhodobý nebo krátkodobý charakter. Typickým příkladem krátkodobé sociální události je nemoc. Dlouhodobý charakter má například invalidita, úmrtí rodiče či manžela, a v neposlední řadě stáří. Sociální událost je přesně definována právní normou. Jde o náhradu za ztrátu příjmu při krátkodobé nebo trvalé ztrátě pracovní schopnosti, tj. není-li možné uspokojit základní osobní potřeby vlastními silami. Sociální pojištění v Čechách tedy v podstatě zahrnuje pojištění, nemocenské, důchodové a zdravotní.

Pouhý vznik výše uvedené situace ovšem k poskytnutí plnění nestačí. Důležitou podmínkou je také účast na pojištění, tj. vědomá součinnost při tvorbě zdrojů, z nichž by pak mohly být později nároky uspokojovány. V praxi se tak jedná o odložení části příjmů z období ekonomické aktivity pro případ, že sociální událost nastane. Sociální pojištění je obvykle financováno z příspěvku pojištěnců a zaměstnavatelů a z příspěvků státu³.

4.2 Účast na nemocenském pojištění

Účast na nemocenském pojištění prošla během pětiletého analyzovaného období také řadou změn. Jednou z nejvýznamnějších je například skutečnost, že studenti a žáci přestali být účastí nemocenského pojištění, neboť podle nové dikce zákona se nejedná o osoby, které v době nemoci přicházejí o výdělek. Pro větší přehlednost zde bude popsána pouze účast na pojištění dle platné právní úpravy v roce 2011.

Základním pravidlem je, že účast na nemocenském pojištění zaměstnanců vzniká ze zákona a je povinná. Osoby samostatně výdělečně činné si mohou platit nemocenské pojištění dobrovolně a taktéž mohou být dobrovolně účastni nemocenského pojištění, tzv. zahraniční zaměstnanci, tj. zaměstnanci zaměstnavatele, jehož sídlo je v „nesmluvní

³ Podrobněji - GREGOROVÁ, Z., GALVAS, M. *Sociální zabezpečení*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2005. 280 s. ISBN 80-210-3686-9

cizině“⁴, jsou-li pracovně činní v ČR přímo ve prospěch tohoto zahraničního zaměstnavatele.

Z hlediska nemocenského pojištění se nerozlišuje, zda zaměstnanec je občanem České republiky nebo jiného státu. Nemocenského pojištění mohou být účastny jen osoby, které pracují v ČR pro zaměstnavatele se sídlem na území ČR. Zaměstnanci, kteří jsou činní pro zaměstnavatele, kteří nemají na území ČR sídlo, jsou v ČR pojištěni, pokud má zaměstnavatel sídlo na území státu EU nebo na území státu, s nímž ČR uzavřela mezinárodní smlouvu o sociálním zabezpečení.

Osobní rozsah nemocenského pojištění stanoví, které osoby mohou být účastny nemocenského pojištění. Podle zákona o nemocenském pojištění jsou, pokud splňují podmínky stanovené pro účast na nemocenském pojištění a jsou činní v České republice, pojištěni zaměstnanci v pracovním poměru, příslušníci Policie České republiky, Hasičského záchranného sboru České republiky, Celní správy České republiky, Vězeňské služby České republiky, státní zaměstnanci podle služebního zákona, členové družstva, jestliže mimo pracovněprávní vztah vykonávají pro družstvo práci, za kterou jsou jím odměňováni, zaměstnanci činní na základě dohody o pracovní činnosti, poslanci Poslanecké sněmovny a senátoři Senátu Parlamentu, členové vlády, prezident, odsouzení ve výkonu trestu odnětí svobody zařazení do práce a osoby ve výkonu zabezpečovací detence zařazené do práce, společníci a jednatelé společnosti s ručením omezeným a komanditisté komanditní společnosti, jestliže mimo pracovněprávní vztah vykonávají pro ni práci, za kterou jsou touto společností odměňováni, a ředitelé obecně prospěšné společnosti, jestliže mimo pracovněprávní vztah vykonávají pro ni práci, za kterou jsou touto společností odměňováni.⁵

Pro souběh několika činností pak platí obecné pravidlo, že kdo vykonává několik činností zakládajících účast na nemocenském pojištění podle tohoto zákona (např. souběžně pracuje v rámci více pracovních poměrů), je pojištěn z každé činnosti samostatně.

⁴ **Nesmluvní cizina**, tj. stát, který není členským státem Evropské unie, Evropského hospodářského prostoru ani stát aplikující předpisy EU (Švýcarsko, Norsko, Lichtenštejnsko a Island), a také se nejedná o stát se kterým má Česká republika sepsanou mezinárodní smlouvu o sociálním zabezpečení.

⁵ Kompletní výčet okruhu pojištěných osob je uveden v ustanovení § 5 zákona o nemocenském pojištění.

4.3 Podmínky účasti na nemocenském pojištění⁶

Základní podmínkou účasti na nemocenském pojištění zaměstnanců je výkon činnosti na území České republiky. Tato podmínka se považuje za splněnou i v případech, kdy zaměstnanec vykonává přechodně práci mimo území České republiky. Pojištění jsou i zaměstnanci, kteří vykonávají zaměstnání v cizině pro zaměstnavatele se sídlem na území České republiky, pokud místo výkonu práce je trvale v cizině a nejsou povinně účastni důchodového pojištění podle předpisů státu, ve kterém trvale vykonávají zaměstnání, a mají trvalý pobyt na území České republiky nebo jiného členského státu EU.

Druhou podmínkou je rozsah zaměstnání, kdy dle zákonné úpravy platné v roce 2011 zaměstnání trvalo nebo mělo trvat aspoň 15 kalendářních dnů. Krátkodobé zaměstnání, tj. zaměstnání kratší než 15 kalendářních dnů po sobě jdoucích, pokud je jednorázovým nahodilým zaměstnáním účast na nemocenském pojištění nezakládá. Za určitých podmínek však i krátkodobá zaměstnání, především pokud nejsou nahodilá a je dosaženo rozhodného příjmu, účast na nemocenském pojištění založit mohou.

Zaměstnanci jsou účastni pojištění také, jestliže jejich zaměstnání nemělo trvat a ani netrvalo déle než 14 kalendářních dnů a zaměstnanec vykonával v kalendářním měsíci u téhož zaměstnavatele více takových zaměstnání a úhrn započitatelných příjmů z těchto zaměstnání dosáhl v kalendářním měsíci alespoň částku rozhodného příjmu (která pro rok 2011 činí 2 000 Kč). Zaměstnanci jsou účastni pojištění nejvýše po dobu trvání takových zaměstnání v tomto kalendářním měsíci. Za téhož zaměstnavatele se přitom považuje i právní nástupce zaměstnavatele.

Další podmínkou je minimální výše sjednaného příjmu (jedná se o tzv. rozhodný příjem, v roce 2011 se jednalo o 2 000 Kč a např. v roce 2007 byla tato částka stanovena ve výši 1 500 Kč. Výši rozhodného příjmu zákonodárci průběžně mění, a to podle vývoje průměrné mzdy.

4.4 Dávky nemocenského pojištění

Z nemocenského pojištění se poskytují tyto 4 dávky⁷:

⁶ Ustanovení § 6 zákona o nemocenském pojištění.

- a) nemocenské;
- b) peněžitá pomoc v mateřství;
- c) ošetřovné;
- d) vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.

Jak již bylo konstatováno v úvodu, tato práce je zaměřena především na nemocenské, proto se následující podrobnější popis bude věnovat pouze této dávce nemocenského pojištění.

Obecnou podmínkou nároku na dávku nemocenského pojištění je účast na nemocenském pojištění nebo trvání ochranné lhůty v tom dnu, v němž vznikla sociální událost. Sociální událostí se v tomto případě myslí uznání pojištěnce dočasně práce neschopným nebo nařizení karantény podle zvláštních právních předpisů. Nemocenské náleží pojištěncům od 22. kalendářního dne dočasné pracovní neschopnosti nebo karantény, a to za kalendářní dny. Během prvních tří týdnů dočasné pracovní neschopnosti nebo karantény poskytuje zaměstnavatel zaměstnanci náhradu mzdy za pracovní dny, avšak náhrada mzdy, platu či odměny nebude příslušet za první 3 takovéto dny. Náhrada mzdy náleží pouze za dobu, v níž trvá pracovní vztah, který zakládá účast na nemocenském pojištění. Z výše uvedeného vyplývá, že je třeba rozlišovat podmínky nároku na dávku a podmínky pro výplatu dávky, protože i když pojištěnec má nárok na nemocenské, nemusí mu být poskytováno, tj. nemá nárok na výplatu této dávky, např. po dobu neplaceného volna, případně po dobu rodičovské dovolené atd.

Doba po kterou lze poskytnout dávku nemocenského pojištění se nazývá podpůrčí dobou. Podpůrčí doba pro poskytování nemocenského činí 380 kalendářních dnů ode dne vzniku dočasné pracovní neschopnosti nebo nařizení karantény (včetně případných zápočtů předchozích pracovních neschopností bez ohledu na to, zda byla poskytována náhrada mzdy nebo nemocenské), pokud není stanoveno jinak. Skutečnost, že pracovní neschopnost vznikla následkem pracovního úrazu nebo nemoci z povolání nemá již žádný vliv na její zápočet do podpůrčí doby, proto se i tyto pracovní neschopnosti do podpůrčí doby započítávají.

⁷ Ustanovení § 4 zákona o nemocenském pojištění.

Nemocenské náleží rovněž ve stanovených případech, jestliže ke vzniku dočasné pracovní neschopnosti došlo po skončení pojištěného zaměstnání v tzv. ochranné lhůtě⁸. Ochranná lhůta činí 7 kalendářních dnů ode dne zániku nemocenského pojištění, pokud pojištění trvalo aspoň po tuto dobu, a to i u žen, jejichž pojištění zaniklo v době těhotenství. Pokud pojištění trvalo kratší dobu, činí ochranná lhůta jen tolik kalendářních dnů, kolik dnů pojištění trvalo.

Ochranná lhůta neplyne z pojištěné činnosti poživatele starobního nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, z dalšího zaměstnání sjednaného jen na dobu dovolené na zotavenou v jiném zaměstnání. Dále ochranná lhůta neplyne ze zaměstnání malého rozsahu, ze zaměstnání, které sjednal pojištěnec, který je žákem nebo studentem, pokud doba zaměstnání spadá výlučně do období školních prázdnin nebo prázdnin a v případě, že pojištění odsouzeného skončí v době jeho útěku z místa výkonu trestu odnětí svobody a ze zaměstnání zaměstnance činného na základě dohody o provedení práce.

Osoba samostatně výdělečně činná musí být účastna nemocenského pojištění jako osoba samostatně výdělečně činná alespoň po dobu 3 měsíců, aby jí mohl vzniknout nárok na nemocenské. Splnění podmínek nároku na nemocenské se zjišťuje vždy ke dni vzniku pracovní neschopnosti nebo karantény. Účast na nemocenském pojištění v tomto případě nemůže vzniknout přede dnem podání přihlášky k tomuto pojištění. Přihlášku k nemocenskému pojištění osob samostatně výdělečně činných je třeba podat na předepsaném tiskopisu a poté je nutné platit pojistné ve stanovené lhůtě a výši, jinak nemocenské pojištění osobám samostatně výdělečně činným zaniká.

4.5 Výpočet nemocenského

Nemocenské náleží za kalendářní dny. Výše nemocenského za kalendářní den činí po celou dobu trvání dočasné pracovní neschopnosti nebo nařízené karantény 60 % redukovaného denního vyměřovacího základu.

⁸ Ustanovení § 15 zákona o nemocenském pojištění.

Denní vyměřovací základ⁹ se zjistí tak, že se započitatelný příjem zúčtovaný zaměstnanci v rozhodném období (zpravidla období 12 kalendářních měsíců před kalendářním měsícem, ve kterém vznikla dočasná pracovní neschopnost) dělí počtem „započitatelných“ kalendářních dnů připadajících na toto rozhodné období. Tento výpočet provádí okresní správa sociálního zabezpečení z podkladů, které obdrží od zaměstnavatele spolu se žádostí o dávku. Zaměstnavatel musí nejdříve stanovit rozhodné období, z něhož se budou zjišťovat údaje pro výpočet dávky (započitatelný příjem a vyloučené dny).

Vyloučené dny jsou kalendářní dny omluvené nepřítomnosti zaměstnance v práci mimo dnů za které náleží náhrada mzdy, dnů neplaceného volna a dnů pracovní neschopnosti, kterou si způsobil zaměstnanec úmyslně. Dále se za vyloučené dny považují kalendářní dny dočasné pracovní neschopnosti nebo karantény za něž náleží náhrada mzdy nebo nemocenské, nebo v nich zaměstnanec po část dne pracoval a měl nárok za odpracovanou dobu na mzdu nebo plat, případně byl zaměstnanec uznán práce neschopným v době neplaceného volna a proto náhrada mzdy a nemocenské za dny pracovní neschopnosti nebyly vyplaceny.

U osob samostatně výdělečně činných je rozhodným obdobím vždy 12 kalendářních měsíců před vznikem nároku na nemocenské. Od dnů rozhodného období se odečítají dny kalendářních měsíců, za které se neplatí pojistné na nemocenské pojištění a také dny, ve kterých nebyla osoba samostatně výdělečně činná účastna nemocenského pojištění osob samostatně výdělečně činných. Přičemž nemocenské pojištění se neplatí za ty měsíce, v nichž osoba samostatně výdělečně činná pobírala po celý měsíc nemocenské nebo peněžitou pomoc v mateřství z pojištění osob samostatně výdělečně činných.

Takto stanovený průměrný denní příjem podléhá redukci, která se provede tak, že do částky první redukční hranice se počítá 90 %, z částky nad první redukční hranici do druhé redukční hranice se počítá 60 %, z částky nad druhou redukční hranici do třetí redukční hranice se počítá 30 % a k částce nad třetí redukční hranici se nepřihlíží. Výši redukčních hranic platných od 01.01. kalendářního roku vyhláší Ministerstvo práce a sociálních věcí ve Sbírce zákonů sdělením. Redukční hranice pro rok 2011 činí:

1. redukční hranice 825 Kč;
2. redukční hranice 1 237 Kč;

⁹ Ustanovení § 18 zákona o nemocenském pojištění.

3. redukční hranice 2 474 Kč.

Zmiňované redukční hranice se použijí pro výpočet dávky, na které vznikl nárok v roce 2011, nebo u nichž nárok na poskytování přechází z roku 2010 do roku 2011. Dávky, které byly vypočteny v roce 2010 z vyššího denního vyměřovacího základu před jeho redukcí a nárok na ně přechází do roku 2011 se musí od 01.01.2011 přepočítat.

Nárok na nemocenské nemá pojištěnec, který si úmyslně přivodil dočasnou pracovní neschopnost. Jestliže si pojištěnec přivodil dočasnou pracovní neschopnost zaviněnou účastí ve rvačce nebo jako bezprostřední následek své opilosti nebo zneužití omamných prostředků nebo psychotropních látek nebo při spáchání úmyslného trestného činu nebo úmyslně zaviněného přestupku, náleží mu nemocenské za kalendářní den v poloviční výši, bez ohledu na to, zda má rodinné příslušníky. Také v případě, kdy vznikla pojištěnci dočasná pracovní neschopnost nebo mu byla nařízena karanténa v době útěku z místa vazby nebo z místa výkonu trestu odnětí svobody, nemá nárok na nemocenské.

Poživateli starobního nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně se nemocenské vyplácí od 22. kalendářního dne trvání dočasné pracovní neschopnosti nebo od 22. kalendářního dne nařízené karantény po dobu nejvýše 63 kalendářních dnů, nejdéle však do dne, jímž končí pojištěná činnost.

4.6 Náhrada mzdy

Náhrada mzdy není dávkou nemocenského pojištění a náleží v období prvních 21 kalendářních dnů (resp. 14 kalendářních dní od 1.1.2009 do 31.12.2010) trvání dočasné pracovní neschopnosti či karantény. Vyplácí se od čtvrtého dne pracovní neschopnosti pouze za pracovní dny, které měl zaměstnanec v období odpracovat podle rozvrhu směn. Náhrada mzdy náleží za předpokladu, že zaměstnanec splňuje také podmínky nároku na nemocenské¹⁰.

Výše náhrady při pracovní neschopnosti se počítá z průměrného hodinového výdělku, stejně jako pro náhradu mzdy za dovolenou. Náhrada mzdy se neposkytuje v době po skončení zaměstnání, tj. v době kdy zaměstnanec ukončil pracovní poměr a onemocněl v ochranné lhůtě. Zaměstnavateli je umožněno poskytnout náhradu mzdy i za první 3 pracovní dny pracovní neschopnosti, a to maximálně ve výši průměrného výdělku

¹⁰ Ustanovení § 192 zákoníku práce

nebo základní náhradu mzdy zvýšit nad zákonnou úroveň¹¹, přičemž toto nadstandardní finanční plnění podléhá dani z příjmu fyzických osob.

4.7 Uplatnění nároku na dávku nemocenského

Zaměstnanec předá žádost o dávku, kterou vystavuje lékař, svému zaměstnavateli, který ji spolu s podklady pro stanovení nároku na dávku a její výplatu zašle příslušné okresní správě sociálního zabezpečení, která provádí nemocenské pojištění zaměstnanců. K žádosti zaměstnance o dávku nemocenského je zaměstnavatel povinen vyplnit zákonem předepsaný tiskopis, jedná se o přílohu k žádosti o dávku nemocenského pojištění. Tato příloha je uveřejněna na internetové adrese České správy sociálního zabezpečení. Na tiskopisu je pak potřeba, aby zaměstnavatel uvedl především započitatelné příjmy zaměstnance v rozhodném období a počet tzv. „nezapočitatelných dnů“ v tomto rozhodném období. Z těchto údajů pak okresní správa sociálního zabezpečení vychází a vypočítává denní výši dávky. Zaměstnavatelé přijímají žádosti o dávku i od svých bývalých zaměstnanců.

Služební útvary provádějí nemocenské pojištění příslušníků Policie České republiky, Hasičského záchranného sboru České republiky, Celní správy České republiky, Vězeňské služby České republiky, Bezpečnostní informační služby a Úřadu pro zahraniční styky a informace, vojáků z povolání, odsouzených ve výkonu trestu, kteří vykonávají práci ve výkonu trestu, a osob obviněných vykonávajících práci ve vazbě.

Nemocenské, se vyplácí zpětně, a to v zákonné lhůtě nejpozději však do jednoho měsíce ode dne následujícího po dni, ve kterém byl příslušné okresní správě sociálního zabezpečení doručeny stanovené doklady pro nárok na výplatu dávky. Pro výplatu nemocenského je pojištěnec povinen prokázat vedle vzniku pracovní neschopnosti též její trvání k určitému dni, jelikož bez prokázání trvání pracovní neschopnosti nemocenské nelze vyplatit. Zmiňované „trvání pracovní neschopnosti“ se prokazuje V. dílem – Rozhodnutí o ukončení dočasné pracovní neschopnosti nebo v případě, že pracovní neschopnost trvá delší dobu tiskopisem „Potvrzení o trvání dočasné pracovní neschopnosti (karantény)“ – tzv. „lístek na peníze“. Tento doklad předkládá zaměstnanec svému

¹¹ Ustanovení § 192 odst. 3 zákoníku práce

zaměstnavateli, který je povinen žádost společně s údaji potřebnými pro výpočet dávky neprodleně předat okresní správě sociálního zabezpečení.

Současně s dávkou obdrží příjemce písemné oznámení o druhu vyplácené dávky, její denní výši, výši denního vyměřovacího základu a době, za kterou byla dávka vyplacena. Oznámení se uvádí formou sdělení příjemci na výpisu z účtu nebo formou sdělení na poštovní poukázce.

5 Vývoj právní úpravy ve sledovaném období let 2007 až 2011

5.1 Výpočet nemocenského v roce 2007

Výchozí stav – za výchozí stav bude považována legislativní úprava nemocenského zákona platná do konce roku 2007, kdy je stále účinný původní zákon o nemocenském pojištění č. 54/1956 Sb. Důležité je konstatovat, že v roce 2007 se nemocenské vyplácí od prvního kalendářního dne pracovní neschopnosti až do jejího ukončení nebo do uznání částečné či plné invalidity. Období po které občan pobírá nemocenské neboli podpůrní doba trvá zpravidla jeden rok (u starobních a plně invalidního důchodců se nemocenské poskytuje nejdéle 84 dnů).

Nemocenské se vypočítává u zaměstnanců a u osob samostatně výdělečně činných z denního vyměřovacího základu. Zjednodušeně se jedná o součet hrubých příjmů za 12 kalendářních měsíců před vznikem nároku na dávku (u osob samostatně výdělečně činných pak součet měsíčních vyměřovacích základů pro placení záloh na pojistné v předchozím kal. roce) dělený počtem kalendářních dnů s vyloučením nezapočitatelných dnů.

Důležité podmínky pro výpočet nemocenského v roce 2007 vyplývající ze zákona jsou následující:

- nemocenské za prvních 14 dnů pracovní neschopnosti¹²:
 - 90 % z částky do 550 Kč;
 - 60 % z částky nad 550 Kč do 790 Kč;
 - k částce nad 790 Kč se nepřihlíží.

Maximální denní vyměřovací základ po dobu prvních 14 dnů pracovní neschopnosti činí 639 Kč $(550 \times 0,9) + (0,6 \times (790 - 550)) = 495 + 144$.

- nemocenské od 15. dne trvání pracovní neschopnosti:
 - 100 % z částky do 550 Kč;
 - 60 % z částky nad 550 Kč do 790 Kč;
 - k částce nad 790 Kč se nepřihlíží.

¹² Publikace Sociální zabezpečení 2007, Česká správa sociálního zabezpečení Praha 2007, str. 5, 36 stran, ISBN 978-80-87039-02-1.

Maximální denní vyměřovací základ od 15. dne pracovní neschopnosti činí 694 Kč $(550+0,6x(790-550))=550+144$.

- Procentní sazby:
 - 25 % denního vyměřovacího základu po dobu prvních tří dnů pracovní neschopnosti
 - 69 % denního vyměřovacího základu od čtvrtého dne pracovní neschopnosti.
- Maximální denní výše nemocenských dávek bude tato:
 - v prvních třech dnech pracovní neschopnosti 160 Kč $(639 \times 0,25)$.
 - od 4. do 14. dne pracovní neschopnosti 441 Kč $(639 \times 0,69)$.
 - od 15. dne pracovní neschopnosti 479 Kč $(694 \times 0,69)$.

5.2 Výpočet nemocenského v roce 2008

V roce 2008 stále platí stále zákon o nemocenském pojištění č. 54/1956 Sb., výpočet nemocenského však doznal zásadních změn. Během tohoto roku se výpočet nemocenského mění celkem třikrát. Dle původního znění zákona o nemocenském pojištění platném pro rok 2008 platí, že se přestane vyplácet nemocenské za první tři dny choroby a i výpočet nemocenského je nový. Jinými slovy se nemocenská dávka poskytuje od 4. kalendářního dne pracovní neschopnosti. Z uvedeného vyplývá, že pokud by zaměstnanec onemocněl dne 17.01.2008 a nemoc by trvala do 23.01.2008, náleželo by nemocenské od 4. dne pracovní neschopnosti, tedy od 20.01.2008 (přestože to připadá na neděli) do 23.01.2008 (4 kalendářní dny).

Tato omezující podmínka, kterou se snaží zákonodárce zamezit zneužívání nemocenských dávek, se týká pouze nemocenského. Nevztahuje se například na dávku podpory při ošetřování člena rodiny, která je rovněž vyplácena z nemocenského pojištění zaměstnanců, kde může oprávněná osoba pobírat tuto dávku již od prvního dne.

Způsob výpočtu denního vyměřovacího základu zůstává nezměněn. Dochází však k zásadní změně ve stanovení procentních sazeb vůči dennímu vyměřovacímu základu. Je evidentní, že lidé nemocní déle než jeden měsíc budou od Nového roku zvýhodněni vyšším procentem odvozeným od denního vyměřovacího základu.

Důležité podmínky pro výpočet nemocenského v roce 2008 vyplývající ze zákona jsou následující:

- nemocenské od 4. dne pracovní neschopnosti:
 - 90 % z částky do 550 Kč;
 - 60 % z částky nad 550 Kč do 790 Kč;
 - k částce nad 790 Kč se nepřihlíží.

Maximální výše denního vyměřovacího základu po redukci činí 639 Kč ($790 - 550) \times 0,6 + (550 \times 0,9)$).

- Procentní sazby:
 - 60 % denního vyměřovacího základu do 30. dne pracovní neschopnosti;
 - 66 % denního vyměřovacího základu od 31. do 60. dne pracovní neschopnosti;
 - 72 % denního vyměřovacího základu od 61. dne pracovní neschopnosti.
- Maximální denní výše nemocenských dávek bude tato:
 - od 4. do 30. dne pracovní neschopnosti 384 Kč;
 - od 31. dne do 60. dne pracovní neschopnosti 422 Kč;
 - od 61. dne pracovní neschopnosti 461 Kč.

Zásadní změnou v nemocenském pojištění v roce 2008 je zrušení vyplácení nemocenské v prvních třech dnech a rostoucí podpora nemocných s delší pracovní neschopností. Ostatní změny jsou spíše kosmetické, avšak tyto by měly znamenat určitou změnu v chování pracující populace.

Po verdiktu Ústavního soudu ze dne 23.4.2008¹³ došlo ke zrušení ustanovení o nevyplácení dávek nemocenského v prvních třech dnech pracovní neschopnosti s účinností od 30.6.2008 a od tohoto data se při výpočtu nemocenského vychází z těchto údajů:

¹³ Nález Ústavního soudu ze dne 23.04.2008, sp. zn. Pl.ÚS 2/08: „...zrušení poskytování nemocenského za prvé tři dny pracovní neschopnosti je v rozporu s ustanovením čl. 30 odst. 1 Listiny, konkrétně s právem na přiměřené hmotné zabezpečení při nezpůsobilosti k práci.“

- nemocenské za celé období pracovní neschopnosti:
 - 90 % z částky do 550 Kč;
 - 60 % z částky nad 550 Kč do 790 Kč;
 - k částce nad 790 Kč se nepřihlíží.

Maximální výše denního vyměřovacího základu po redukcí činí 639 Kč (790 – 550) x 0,6 + (550 x 0,9).

- Procentní sazby:
 - 60 % denního vyměřovacího základu do 30. dne pracovní neschopnosti;
 - 66 % denního vyměřovacího základu od 31. do 60. dne pracovní neschopnosti;
 - 72 % denního vyměřovacího základu od 61. dne pracovní neschopnosti.
- Maximální denní výše nemocenských dávek bude tato:
 - od 1. do 30. dne pracovní neschopnosti 384 Kč;
 - od 31. dne do 60. dne pracovní neschopnosti 422 Kč;
 - od 61. dne pracovní neschopnosti 461 Kč.

Na tento stav rychle zareagovala tehdejší poslanecká sněmovna a zákonem č. 305/2008 Sb. s účinností od 1.9.2008 mimo jiné do platného zákona o nemocenském pojištění včlenila opatření vedoucí ke znovuzavedení 25% sazby nemocenského z denního vyměřovacího základu za první 3 dny pracovní neschopnosti. Pro poslední čtvrtletí roku 2008 se tedy pro výpočet nemocenského vychází z těchto základních údajů:

- nemocenské za celé období pracovní neschopnosti:
 - 90 % z částky do 550 Kč;
 - 60 % z částky nad 550 Kč do 790 Kč;
 - k částce nad 790 Kč se nepřihlíží.

Maximální výše denního vyměřovacího základu po redukcí činí 639 Kč (790 – 550) x 0,6 + (550 x 0,9).

- Procentní sazby:
 - 25 % denního vyměřovacího základu od 1. do 3. dne pracovní neschopnosti;
 - 60 % denního vyměřovacího základu do 30. dne pracovní neschopnosti;
 - 66 % denního vyměřovacího základu od 31. do 60. dne pracovní neschopnosti;
 - 72 % denního vyměřovacího základu od 61. dne pracovní neschopnosti.
- Maximální denní výše nemocenských dávek bude tato:
 - od 1. do 3. dne pracovní neschopnosti 160 Kč;
 - od 4. do 30. dne pracovní neschopnosti 384 Kč;
 - od 31. dne do 60. dne pracovní neschopnosti 422 Kč;
 - od 61. dne pracovní neschopnosti 461 Kč.

5.3 Výpočet nemocenského v roce 2009

Od 01.01.2009 vešel v účinnost dlouho očekávaný nový zákon o nemocenském pojištění č. 187/2006 Sb. Ten přináší zcela novou úpravu celého systému, neboť ruší dřívější zákony či jejich části upravující nemocenské pojištění a na ně navazující prováděcí vyhlášky. Ve stručnosti dochází oproti původní zákonné úpravě k těmto nejdůležitějším změnám:

- komplexní úprava systému nemocenského pojištění v jednom zákoně, s výjimkou pojistného;
- zvýšení zainteresovanosti zaměstnavatelů na výši pracovní neschopnosti svých zaměstnanců;
- nemocenské náleží až od 15. dne trvání pracovní neschopnosti. Za prvních 14 dnů pracovní neschopnosti poskytuje zaměstnavatel náhradu mzdy.
- Přenesení provádění nemocenského pojištění ze zaměstnavatelů na okresní správy sociálního zabezpečení.

Pro rok 2009 se pro výpočet nemocenského vychází z těchto základních údajů¹⁴:

- nemocenské od 15. dne pracovní neschopnosti:
 - 90 % z částky do 786 Kč;
 - 60 % z částky nad 786 Kč do 1 178 Kč;
 - 30 % z částky nad 1 178 Kč do 2 356 Kč;
 - k částce nad 2 356 Kč se nepřihlíží.

Maximální výše denního vyměřovacího základu po redukci činí $1\,296 \text{ Kč} (786 \times 0,9) + ((1\,178 - 786) \times 0,6) + ((2\,356 - 1\,178) \times 0,3)$.

- Procentní sazby:
 - 60 % denního vyměřovacího základu od 15. do 30. dne pracovní neschopnosti;
 - 66 % denního vyměřovacího základu od 31. do 60. dne pracovní neschopnosti;
 - 72 % denního vyměřovacího základu od 61. dne pracovní neschopnosti.
- Maximální denní výše nemocenských dávek bude tato:
 - od 15. do 30. dne pracovní neschopnosti 778 Kč;
 - od 31. dne do 60. dne pracovní neschopnosti 856 Kč;
 - od 61. dne pracovní neschopnosti 934 Kč.

5.4 Výpočet nemocenského v roce 2010

Dávky nemocenského pojištění se vypočítávají jednotnou sazbou ve výši 60 % (v roce 2009 70 %). Nezáleží tedy na délce trvání dočasné pracovní neschopnosti, dávka bude po celou dobu vyplácena v jednotné výši. Účelem změn od 01.01.2010 je snížit výdaje státního rozpočtu.

Pro rok 2010 se pro výpočet nemocenského vychází z těchto základních údajů¹⁵:

¹⁴ Účelová publikace: Sociální zabezpečení 2009, Česká správa sociálního zabezpečení Praha 2009, ISBN 978-80-87039-13-7.

- nemocenské od 15. dne pracovní neschopnosti:
 - 90 % z částky do 791 Kč;
 - 60 % z částky nad 791 Kč do 1 186 Kč;
 - 30 % z částky nad 1 186 Kč do 2 371 Kč;
 - k částce nad 2 371 Kč se nepřihlíží.

Maximální výše denního vyměřovacího základu po redukcí činí 1 305 Kč $(791 \times 0,9) + ((1186 - 791) \times 0,6) + ((2371 - 1186) \times 0,3)$.

- Procentní sazba:
 - 60 % denního vyměřovacího základu od 15. dne pracovní neschopnosti.
- Maximální denní výše nemocenského bude tato:
 - od 15. dne pracovní neschopnosti 783 Kč.

5.5 Výpočet nemocenského v roce 2011

Změny v nemocenském platné od 01.01.2011 přinesla mimo jiné také novela zákona č. 347/2010 Sb. (zákon, kterým se mění některé zákony v souvislosti s úspornými opatřeními v působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí). Na základě tohoto zákona je pro období od 01.01.2011 do 31.12.2013 prodloužena doba, po kterou zaměstnavatel poskytuje zaměstnanci náhradu mzdy při dočasné pracovní neschopnosti podle ustanovení § 192 zákoníku práce ze současných 14 na 21 kalendářních dnů. V roce 2011 činí nadále nemocenské 60 % vyměřovacího základu po celou dobu pracovní neschopnosti. Původně mělo být snížení nemocenského pouze dočasné a mělo být v platnosti pouze pro rok 2010.

Pro rok 2011 se pro výpočet nemocenského vychází z těchto základních údajů¹⁶:

- nemocenské od 22. dne pracovní neschopnosti:

¹⁵ Účelová publikace: Sociální zabezpečení 2010, Česká správa sociálního zabezpečení Praha 2010, ISBN 978-80-87039-19-9.

¹⁶ Účelová publikace: Sociální zabezpečení 2011, Česká správa sociálního zabezpečení Praha 2011, 32 stran, ISBN 978-80-87039-24-3.

- 90 % z částky do 825 Kč;
- 60 % z částky nad 825 Kč do 1 237 Kč;
- 30 % z částky nad 1 237 Kč do 2 474 Kč;
- k částce nad 2 474 Kč se nepřihlíží.

Maximální výše denního vyměřovacího základu po redukci činí 1 361 Kč $(825 \times 0,9) + ((1\ 237 - 825) \times 0,6) + ((2\ 474 - 1\ 237) \times 0,3)$.

- Procentní sazba:
 - 60 % denního vyměřovacího základu od 22. dne pracovní neschopnosti.
- Maximální denní výše nemocenského bude tato:
 - od 22. dne pracovní neschopnosti 817 Kč.

6 Modelový příklad nemocenského podle právní úpravy 2007-2011

Reálný dopad změn v právní úpravě nemocenského pojištění na zaměstnance v jednotlivých letech bude aplikován na příkladech, ve kterých byla porovnávána výše příjmů zaměstnance v letech 2007 – 2011 v období pracovní neschopnosti, která trvala 30 a 60 kalendářních dní. Modelovým zaměstnancem je pojištěnec, který splňuje podmínky pro nárok na dávky nemocenského pojištění, pracující v úvazku 40 hodin týdně, a to v rovnoměrném režimu pracovní doby. Propočet bude proveden při hrubém měsíčním příjmu, tj. vyměřovacím základu ve dvou úrovních:

- a) 15 000 Kč;
- b) 35 000 Kč.

6.1 Pracovní neschopnost v roce 2007

Příklad č. 1 – Výpočet nemocenského v roce 2007 při průměrné mzdě 15 000 Kč měsíčně

Zaměstnanec v rozhodném období dosáhl započitatelného příjmu 180 000 Kč. Neredukovaný vyměřovací základ (VZ) se u tohoto zaměstnance vypočítává tak, že se VZ zjištěný z rozhodného období vydělí počtem kalendářních dnů připadajících na rozhodné období, kterým je 12 kal. měsíců před kalendářním měsícem, ve kterém vznikla pracovní neschopnost, tj. 365 dnů ($180\,000 : 365 = 493,15$ Kč).

Za prvních 14 kal. dnů pracovní neschopnosti se z částky do 550 Kč počítá 90 % ($493,15 \times 0,9$). Částka denního vyměřovacího základu pro prvních 14 dnů u tohoto zaměstnance bude činit 444 Kč.

Od 15. kal. dne pracovní neschopnosti se částka do 550 Kč počítá v plné výši, tzn. že denní vyměřovací základ činí 494 Kč.

Denní výše nemocenského za první tři dny pracovní neschopnosti bude 25 % denního vyměřovacího základu, tj. 111 Kč ($444 \times 0,25 = 111$). Od 4. do 14. dne činí výše nemocenského 69 % denního vyměřovacího základu, tj. 307 Kč ($444 \times 0,69 = 306,36$). Od 15. dne činí denní výše nemocenského 341 Kč ($494 \times 0,69 = 340,86$). Při 30denní pracovní neschopnosti bude nemocenské činit 9 166 Kč a při 60denní pak bude činit 19 396 Kč.

Příklad č. 2 – Výpočet nemocenského v roce 2007 při měsíční mzdě 35 000 Kč měsíčně

Zaměstnanec v rozhodném období dosáhl započitatelného příjmu 420 000 Kč. Neredukovaný vyměřovací základ (VZ) se u tohoto zaměstnance vypočítává tak, že se vyměřovací základ zjištěný z rozhodného období vydělí počtem kalendářních dnů připadajících na rozhodné období, kterým je 12 kal. měsíců před kalendářním měsícem, ve kterém vznikla pracovní neschopnost, tj. 365 dnů ($420\,000 : 365 = 1\,150,68$ Kč).

Za prvních 14 kal. dnů pracovní neschopnosti se z částky do 550 Kč počítá 90 % (495 Kč). Z částky od 550 Kč do 790 Kč se počítá 60 % (60 % z 240 Kč = 144 Kč). Částka denního VZ pro prvních 14 kal. dnů bude činit 639 Kč ($495 + 144 = 639$).

Od 15. kal. dne pracovní neschopnosti se částka do 550 Kč počítá v plné výši a částka od 550 Kč do 790 Kč se počítá 60 %, tzn. že denní VZ činí 694 Kč ($550 + 144 = 694$).

Denní výše nemocenského za první tři dny pracovní neschopnosti bude 25 % denního VZ, tj. 160 Kč ($639 \times 0,25 = 159,75$). Výše nemocenského se zaokrouhluje na celé koruny nahoru. Od 4. do 14. dne činí výše nemocenského 69 % denního vyměřovacího základu, tj. 441 Kč ($639 \times 0,69 = 440,91$). Od 15. dne činí denní výše nemocenského 479 Kč ($694 \times 0,69 = 478,86$). Při 30denní pracovní neschopnosti bude nemocenské činit 12 995 Kč a při 60denní pak bude činit 27 365 Kč.

6.2 Pracovní neschopnost v roce 2008

Jelikož v průběhu roku 2008 platily celkem tři právní úpravy, které měly zásadní vliv právě na výpočet nemocenského, byla v tomto případě vybrána pro srovnávací výpočet právní úprava, která platila převážnou část roku 2008, a byla změněna až na základě závěru Ústavního soudu.

Příklad č. 3 – Výpočet nemocenského v roce 2008 při průměrné mzdě 15 000 Kč měsíčně

Neredukovaný vyměřovací základ se vypočítá shodně jako v příkladu č. 1 a výpočet denního vyměřovacího základu je pak shodný s výpočtem denního vyměřovacího základu v roce 2007 po dobu 1. 14 kal. dnů pracovní neschopnosti tj. z částky do 550 Kč počítá 90 % (444 Kč). Za prvních 30 kal. dnů pracovní neschopnosti se z částky do 550 Kč počítá

90 % ($493,15 \times 0,9$). Částka denního vyměřovacího základu pro prvních 30 dnů u tohoto zaměstnance bude činit 444 Kč.

Nemocenské pak za 1. tři kal. dny nenáleží, od 4. do 30. dne činí 60 % z denního vyměřovacího základu ($60 \% z 444 = 266,40$ Kč). Při 30denní pracovní neschopnosti bude nemocenské činit 7 209 Kč ($267 \text{ Kč} \times 27 \text{ kal. dnů}$). Při 60denní pracovní neschopnosti bude nemocenské činit od 31. dne ($66 \% z 444 = 293,04$), celková výše se bude rovnat $7209 + 8\,820 = 16\,029$ Kč,

Příklad č. 4 – Výpočet nemocenského v roce 2008 při měsíční mzdě 35 000 Kč měsíčně

Tento zaměstnanec, který v rozhodném období dosáhl započitatelného příjmu 420 000 Kč, přičemž neredukovaný vyměřovací základ (VZ) činí ($420\,000 : 365 = 1\,150,68$ Kč) dosáhne maximální výše nemocenských dávek.

Od 4. do 30. dne pracovní neschopnosti činí denní výše nemocenského 384 Kč, při 30denní pracovní neschopnosti bude nemocenské činit 10 368 Kč

Od 31. Do 60 dne pracovní neschopnosti činí denní výše nemocenského 422 Kč, tudíž celková výše nemocenského za 60 dnů pracovní neschopnosti bude činit 23 028 Kč.

Modelové výpočty demonstrují, že nový způsob výpočtu v porovnání s rokem 2007 není výhodný pro krátkodobé pracovní neschopnosti kratší 60 dnů. Tento závěr je patrný také v případě porovnání nemocenské z maximálního denního vyměřovacího základu, který činí 790 Kč. Při 30denní pracovní neschopnosti by v takovém případě v roce 2007 činilo nemocenské za 30 dnů 12 995 Kč na rozdíl od roku 2008, kdy za stejnou dobu činila 10 790 Kč.

6.3 Pracovní neschopnost v roce 2009

Příklad č. 5 – Výpočet nemocenského v roce 2009 při průměrné mzdě 15 000 Kč měsíčně

Vyměřovací základ pojištěnce v rozhodném období byl 180 000 Kč. Denní vyměřovací základ před redukcí činí 493,15 Kč ($180\,000 \text{ Kč} : 365 \text{ dnů}$). Z částky do první redukční hranice, která je v roce 2009 stanovena ve výši 786 Kč, se u nemocenského započte 90 %, tj. 444 Kč ($493,15 \text{ Kč} \times 90 \%$). Nemocenské činí za kalendářní den od 15. do

30. dne pracovní neschopnosti 267 Kč ($444 \text{ Kč} \times 60 \% = 266,40 \text{ Kč}$), od 31. dne do 60. dne pracovní neschopnosti 294 Kč ($444 \text{ Kč} \times 66 \%$).

Nemocenské pak za 1. 14 kal. dnů náleží, od 15. do 30. dne činí 60 % z denního vyměřovacího základu 267 Kč x 16 kal. dnů. Při 30denní pracovní neschopnosti bude nemocenské činit 4 272 Kč, přičemž za prvních 14 dnů náleží dočasně práce neschopnému náhrada mzdy vyplacená zaměstnavatelem. Při 60denní pracovní neschopnosti náleží (294×30), nemocenské tudíž činí 13 092 Kč tj. ($8 820 + 4 272$).

Příklad č. 6 – Výpočet nemocenského v roce 2009 při průměrné mzdě 35 000 Kč měsíčně

Vyměřovací základ zaměstnance v rozhodném období byl 420 000 Kč. Denní vyměřovací základ před redukcí činí 1 150,68 Kč ($420 000 \text{ Kč} : 365 \text{ dnů}$). Z částky do první redukční hranice, která je v roce 2009 stanovena ve výši 786 Kč, se u nemocenského započte 90 %, tj. 707,40 Kč ($786 \text{ Kč} \times 90 \%$), do druhé redukční hranice 60 % ($1 150,68 - 786 = 364,68 \times 60 \% = 218,81 \text{ Kč}$).

Denní vyměřovací základ od 15. do 30 kal. dne pracovní neschopnosti činí 926,21 Kč. Nemocenské činí za kalendářní den od 15. do 30. dne pracovní neschopnosti 556 Kč ($926,21 \text{ Kč} \times 60 \% = 555,73 \text{ Kč}$), od 31. dne do 60. dne pracovní neschopnosti 612 Kč ($926,21 \text{ Kč} \times 66 \%$).

Při 30denní pracovní neschopnosti bude nemocenské činit 8 896 Kč, přičemž za prvních 14 dnů náleží dočasně práce neschopnému náhrada mzdy vyplacená zaměstnavatelem. Při 60denní pracovní neschopnosti náleží $612 \times 30 = 18 360 + 8 896$ nemocenské v celkové výši 27 256 Kč.

Ve srovnání s modelovými příklady za roky 2007 a 2008, kdy vycházíme vždy ze stejného příjmu lze konstatovat, že lidé s nízkými příjmy pod hranicí 25 tisíc korun hrubého měsíčně budou brát méně, než umožňovala stávající pro ně vcelku výhodná pravidla. Naopak lidé s příjmy v rozmezí od 25 tisíc do 70 tisíc korun měsíčně již na neschopence od ledna 2009 nepocítí tak velký rozdíl příjmů a na nemocenských dávkách dostanou podstatně více než tomu bylo v předchozích letech.

6.4 Pracovní neschopnost v roce 2010

Příklad č. 7 – Výpočet nemocenského v roce 2010 při průměrné mzdě 15 000 Kč měsíčně

Vyměřovací základ pojištěnce v rozhodném období byl 180 000 Kč. Denní vyměřovací základ před redukcí činí 493,15 Kč ($180\,000\text{ Kč} : 365\text{ dnů}$). Z částky do první redukční hranice, která je v roce 2010 stanovena ve výši 791 Kč, se u nemocenského započte 90 %, tj. 444 Kč ($493,15\text{ Kč} \times 90\%$). Nemocenské činí za kalendářní den od 15. dne pracovní neschopnosti 267 Kč ($444\text{ Kč} \times 60\% = 266,40\text{ Kč}$).

Při 30denní pracovní neschopnosti bude nemocenské činit 4 272 Kč ($267\text{ Kč} \times 16\text{ kal. dnů}$), přičemž za prvních 14 dnů náleží dočasně práce neschopnému náhrada mzdy vyplacená zaměstnavatelem. Při 60denní pracovní neschopnosti bude nemocenské činit 12 282 Kč ($267\text{ Kč} \times 46\text{ kal. dnů}$).

Příklad č. 8 – Výpočet nemocenského v roce 2010 při hrubé mzdě 35 000 Kč měsíčně

Vyměřovací základ pojištěnce v rozhodném období byl 420 000 Kč. Denní vyměřovací základ před redukcí činí 1 150,68 Kč ($420\,000\text{ Kč} : 365\text{ dnů}$). Z částky do první redukční hranice, která je v roce 2010 stanovena ve výši 791 Kč, se u nemocenského započte 90 %, tj. 711,90 Kč ($791\text{ Kč} \times 90\%$) do druhé redukční hranice 60 % ($1\,150,68 - 791 = 359,68 \times 60\% = 215,81$). Denní vyměřovací základ od 15. kal. dne pracovní neschopnosti činí 928 Kč. Nemocenské činí za kalendářní den od 15. dne pracovní neschopnosti 557 Kč ($928\text{ Kč} \times 60\% = 556,80\text{ Kč}$).

Při 30denní pracovní neschopnosti bude nemocenské činit 8 912 Kč ($557\text{ Kč} \times 16\text{ kal. dnů}$), přičemž za prvních 14 dnů náleží dočasně práce neschopnému náhrada mzdy vyplacená zaměstnavatelem. Při 60denní pracovní neschopnosti bude nemocenské činit 25 622 Kč ($557\text{ Kč} \times 46\text{ kal. dnů}$).

Za období 1. 14 dnů je výpočet naprosto stejný jako v roce 2009, jelikož však došlo k radikálnímu omezení v tom, že je pro rok 2010 stanovena pouze jedna procentní sazba pro výpočet nemocenského, bude rozdíl ve výši nemocenského výrazně znát při delší pracovní neschopnosti než 30 dnů. Například zaměstnanec, který bude nemocný 90 dní, by při jeho příjmu 35 000 Kč v roce 2009 za dobu své nemoci dostal zhruba 47 266,- Kč, v roce 2010 dostane jen 42 332,- Kč.

6.5 Pracovní neschopnost v roce 2011

Příklad č. 9 – Výpočet nemocenského v roce 2011 při průměrné mzdě 15 000 Kč měsíčně

Vyměřovací základ pojištěnce v rozhodném období byl 180 000 Kč. Denní vyměřovací základ před redukcí činí 493,15 Kč ($180\,000\text{ Kč} : 365\text{ dnů}$). Z částky do první redukční hranice, která je v roce 2011 stanovena ve výši 825 Kč, se u nemocenského započte 90 %, tj. 444 Kč ($493,15\text{ Kč} \times 90\%$). Nemocenské činí za kalendářní den od 22. dne pracovní neschopnosti 267 Kč ($444\text{ Kč} \times 60\% = 266,40\text{ Kč}$).

Při 30denní pracovní neschopnosti bude nemocenské činit 2 403 Kč ($267\text{ Kč} \times 9\text{ kal. dnů}$), přičemž za prvních 21 dnů náleží dočasně práce neschopnému náhrada mzdy vyplacená zaměstnavatelem. Při 60denní pracovní neschopnosti bude nemocenské činit 10 413 Kč ($267\text{ Kč} \times 39\text{ kal. dnů}$).

Příklad č. 10 – Výpočet nemocenského v roce 2011 při hrubé mzdě 35 000 Kč měsíčně

Vyměřovací základ pojištěnce v rozhodném období byl 420 000 Kč. Denní vyměřovací základ před redukcí činí 1 150,68 Kč ($420\,000\text{ Kč} : 365\text{ dnů}$). Z částky do první redukční hranice, která je v roce 2011 stanovena ve výši 825 Kč, se u nemocenského započte 90 %, tj. 742,50 Kč ($825\text{ Kč} \times 90\%$) do druhé redukční hranice 60 % ($1\,150,68 - 825 = 325,68 \times 60\% = 195,41$). Denní vyměřovací základ od 22. kal. dne pracovní neschopnosti činí 938 Kč. Nemocenské činí za kalendářní den od 22. dne pracovní neschopnosti 563 Kč ($938\text{ Kč} \times 60\% = 562,80\text{ Kč}$).

Při 30denní pracovní neschopnosti bude nemocenské činit 5 067 Kč ($563\text{ Kč} \times 9\text{ kal. dnů}$), přičemž za prvních 21 dnů náleží dočasně práce neschopnému náhrada mzdy vyplacená zaměstnavatelem. Při 60denní pracovní neschopnosti bude nemocenské činit 21 957 Kč ($557\text{ Kč} \times 39\text{ kal. dnů}$).

6.6 Shrnutí

V tabulce č. 1 jsou shrnuty výsledky výpočtů z předchozích kapitol, přičemž je porovnáván příjem zaměstnance, který je v pracovní neschopnosti 30 a 60 kalendářních dní.

Při porovnání údajů za roky 2007 až 2009 je zřejmé, že změny zákona o nemocenském pojištění zavedené již v roce 2008 přinesly nízkopříjmovým skupinám zaměstnanců nepatrný propad příjmů. Výrazný nárůst je pouze při měsíční mzdě 35 000 Kč, a to z důvodu zavedení třetí redukční hranice v roce 2009 oproti roku 2008, kdy byly pouze dvě, přičemž horní mez kopírovala výši průměrné mzdy.

Při dlouhodobé pracovní neschopnosti je zřetelný zhruba 10% propad příjmů oproti roku 2009 u všech skupin, který je způsoben zrušením zvýhodněné sazby při delší nemoci. Příjmy v letech 2010 a 2011 jsou pak při pracovních neschopnostech delších než 30 dnů téměř srovnatelné.

Tabulka č. 1 Porovnání výše příjmů při pracovní neschopnosti 30 a 60 kalendářních dní

VZ	2007		2008		2009		2010		2011	
	1.- 30. den	31. -60 den	1.- 30. den	31. – 60 den	1.- 30. den	31. – 60 den	1.- 30. den	31. – 60 den	1.- 30. den	31. – 60 den
15 000	9 166	10 230	7 209	8 820	4 272	8 820	4 272	8 010	2 403	8 010
35 000	12 995	14 370	10 368	12 660	8 896	18 360	8 912	16 710	5 067	16 890

Vysvětlivky: VZ – měsíční vyměřovací základ

7 Analýza dočasných pracovních neschopností ve sledovaném období

V následujících tabulkách je shrnut vývoj počtu dočasných pracovních neschopností v období let 2007 až 2011.

Tabulka č. 2 - Počet ukončených případů PN

Rok	Počet ukončených případů PN	Meziroční změna	
		absolutní	relativní
2007	2 865 201	--	--
2008	2 223 914	-641 287	-22 %
2009	1 526 014	-697 900	-31 %
2010	1 334 052	-191 962	-13 %
2011	1 338 099	4 047	0,3 %

Vysvětlivky: PN – pracovní neschopnost

Zdroj: www.cssz.cz (vlastní zpracování)

Ze statistických údajů uvedených v tabulce č. 1 vyplývá, že výrazný vliv na pokles pracovních neschopností měly zákonné změny zavedené v roce 2008, kdy nejvýraznější změnou bylo, že se po dobu 1. tří kalendářních dnů pracovní neschopnosti nemocenské nevyplácí. Oproti roku 2007 činil pokles počtu ukončených pracovních neschopností 22 %.

Zavedení nového zákona o nemocenském pojištění a zvýšení zainteresovanosti zaměstnavatelů na výši pracovní neschopnosti svých zaměstnanců mělo ještě významnější efekt, neboť oproti roku 2007 došlo k poklesu počtu ukončených pracovních neschopností téměř o 50 %. Další vývoj počtu ukončených pracovních neschopností má klesající tendenci až do roku 2010, neboť v roce 2011 došlo k velmi mírnému nárůstu počtu ukončených pracovních neschopností, tudíž prodloužení doby, po kterou zaměstnavatel poskytuje zaměstnanci náhradu mzdy ze 14 dnů na 21 již nemá na tyto počty výrazný vliv.

Tabulka č. 3 - Počet prostonaných dnů

Rok	Počet prostonaných dnů	Průměrná doba trvání jednoho případu PN (dny)	Meziroční změna	
			absolutní	relativní
2007	100 589 119	35,11	--	--
2008	87 851 038	39,50	4,39	12,5 %
2009	73 907 584	48,43	8,93	22,6 %
2010	62 078 690	46,53	-1,9	- 3,9 %
2011	59 937 951	44,79	-1,74	-3,7 %

Vysvětlivky: PN – pracovní neschopnost

Zdroj: www.cssz.cz (vlastní zpracování)

Průměrná délka trvání jednoho případu měla rostoucí tendenci v období let 2007 až 2009 od roku 2010 však lze sledovat mírně klesající tendenci. Nejvýraznější meziroční nárůst o necelých 9 dní, což představuje nárůst o 22,6 % byl zaznamenán v roce 2009, a to v porovnání s rokem 2008. V roce 2008 trval jeden případ 39,5 dní, v roce 2009 již 48,4 dny. Na tento strmý nárůst průměrné délky trvání jednoho případu mělo vliv zejména snížení počtu krátkodobých pracovních neschopností a naopak nárůst počtu případů přesahujících 180 dní. Tento vývoj byl pravděpodobně z velké části zapříčiněn opětovným zavedením tzv. karenční doby, tedy nevyplácení finanční kompenzace ušlé mzdy v prvních 3 dnech pracovní neschopnosti.

Tabulka č. 4 – Výdaje na nemocenské v Kč

Rok	Výdaje na nemocenské v Kč	Meziroční změna	
		absolutní	relativní
2007	27 880 800 788,00	--	--
2008	24 769 072 712,00	- 3 111 728 076,00	-11,2 %
2009	18 214 720 171,50	- 6 554 352 540,50	-26,5 %
2010	14 943 715 781,00	-3 271 004 390,50	-18,0 %
2011	13 353 980 695,14	-1 589 735 085,86	-10,5 %

Zdroj: www.cssz.cz (vlastní zpracování)

Z tabulky č. 3 je evidentní, že přijatá legislativní opatření, která měla za úkol nejen snížit počty dočasných pracovních neschopností a zamezit jejich zneužívání, ale i snížit touto cestou deficit státního rozpočtu a zajistit finanční soběstačnost systému nemocenského pojištění byla efektivní. Již v roce 2010 došlo ke snížení výdajů na nemocenské téměř o 50 % v porovnání s rokem 2011 a údaje mají stále klesající tendenci.

8 Závěr

Nemocenské pojištění je velmi aktuálním a také frekventovaným a diskutovaným tématem, přispěla k tomu především novela zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, účinná od 01.01.2009, která značným způsobem modifikovala předchozí úpravu. Hlavním cílem novely zákona o nemocenském pojištění bylo omezit zneužívání dávek zaměstnanci i zaměstnavateli a systém výplaty dávek nastavit tak, aby nedocházelo k extrémním poklesům životní úrovně při nepříznivých životních situacích. Nutnost této novely vychází především z údajů Českého statistického úřadu z kterých vyplývá, že Česká republika dosahuje jednoho z nejvyšších procent pracovní neschopnosti v Evropě. Přičemž podle dlouhodobých sledování nadprůměrný výskyt pracovních neschopností nepramenil z vysoké nemocnosti a horšího zdravotního stavu občanů České republiky, ale především ukazoval na zneužívání pracovních neschopností, a to jak ze strany zaměstnanců, kteří se „hodí marod“ a prodlouží si tak třeba víkend, tak i ze strany zaměstnavatelů, kteří tímto způsobem řešovali přechodný nedostatek práce pro zaměstnance.

Zásadní změny nastaly již v roce 2008, když vláda schválila, že za první tři dny dočasné pracovní neschopnosti nemocenské nenáleží. V roce 2009 pak bylo uzákoněno, že prvních 14 dní pracovní neschopnosti vyplácí zaměstnavatel svému zaměstnanci náhradu mzdy. Až od 15. dne pracovní neschopnosti má zaměstnanec nárok na nemocenské. Právní úprava nemocenského v roce 2010 oproti roku 2009 zaznamenala změny v souvislosti s přijetím tzv. úsporného balíčku - jedná se o změnu výše jednotlivých redukčních hranic a výše nemocenského, které na rozdíl od roku 2009, kdy byla jeho výše stanovena podle délky trvání pracovní neschopnosti, má v roce 2010 po celou dobu pracovní neschopnosti stejnou výši, a to 60 %. Od 1. ledna 2011 je nemocenské vypláceno za dobu od 21. dne trvání pracovní neschopnosti. Jedná se o opatření, které má platit do konce roku 2013.

Skutečný dopad změn v právních úpravách nemocenského na zaměstnance v jednotlivých letech byl demonstrován na modelových příkladech a statistickými daty uvedených v tabulkách.

S ohledem na nemocenské je zachováno dlouhodobé nemocenské na snížené úrovni. Snahu státu o úspory pocítí zaměstnanci pravděpodobně především větším tlakem od

zaměstnavatelů, kteří budou ještě více než dosud usilovat o to, aby se snížila nemocnost. Zaměstnanci pak často řeší své zdravotní problémy přecházením nemoci případně prostřednictvím dovolené.

Je tedy možné konstatovat, že legislativní opatření přijatá za účelem snížení dočasných pracovních neschopností a zamezení jejího nadužívání byla efektivní. Otázkou zůstává dlouhodobý dopad těchto opatření na zdraví jedinců v souvislosti s pravděpodobným přecházením krátkodobých onemocnění.

9 Seznam použité literatury

1. TRÖSTER, Petr a kolektiv. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2000. s 246, ISBN 80-7179-353-1.
2. PEKOVÁ, Jitka a PILNÝ, Jaroslav. *Veřejná správa a finance veřejného rozpočtu*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2002. s 441, ISBN 80-86395-21-9.
3. TRNKOVÁ, Ludmila a ŽENÍŠKOVÁ, Marta. *Pojistné na sociální zabezpečení a zdravotní pojištění zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných: podle právního stavu k 1.1.2007*. 11. aktual. Vydání. Olomouc: Anag, 2007. s 167, ISBN 978-80-7263-390-6.
4. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ: *Národní pojištění*. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra, ročníky 2007- 2011.
5. GREGOROVÁ, Z., GALVAS, M. *Sociální zabezpečení*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2005. 280 s. ISBN 80-210-3686-9.
6. Účelová publikace: *Sociální zabezpečení 2007*, Česká správa sociálního zabezpečení Praha 2007, 36 stran, ISBN 978-80-87039-02-1.
7. Účelová publikace: *Sociální zabezpečení 2009*, Česká správa sociálního zabezpečení Praha 2009, 36 stran, ISBN 978-80-87039-13-7.
8. Účelová publikace: *Sociální zabezpečení 2010*, Česká správa sociálního zabezpečení Praha 2010, 40 stran, ISBN 978-80-87039-19-9.
9. Účelová publikace: *Sociální zabezpečení 2011*, Česká správa sociálního zabezpečení Praha 2011, 32 stran, ISBN 978-80-87039-24-3.

Seznam zákonů

10. Zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění.
11. Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.
12. Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení.
13. Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.
14. Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

Internetové zdroje

15. <http://www.cssz.cz/>
16. <http://www.mpsv.cz/>
17. <http://www.csu.cz/>